

З А К О Н

О ОДГОВОРНОСТИ ЗА КРШЕЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА

I ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Предмет закона

Члан 1.

Овим законом се уређују, односно одређују:

- облици и видови кршења људских права као основ за испитивање одговорности;
- лица према којима се спроводи поступак испитивања одговорности за кршење људских права;
- начела и правила поступка испитивања одговорности за кршење људских права;
- састав, надлежност и поступак надлежних органа и
- мере које се изричу лицима за која је утврђено да су кршила људска права.

Одговорност за кршење људских права

Члан 2.

Одговорност за кршење људских права (у даљем тексту: лустрација) означава поступак испитивања и утврђивања кршења људских права одређених овим законом, утврђивања појединачне одговорности за кршење људских права и изрицање мера због утврђених кршења људских права.

Људска права у смислу овог закона

Члан 3.

(1) Људска права у смислу овог закона јесу права предвиђена Међународним пактом о грађанским и политичким правима, који је потписала и ратификовала Социјалистичка Федеративна Република Југославија, права и слободе човека и грађанина предвиђена Уставом Социјалистичке Федеративне Републике Југославије из 1974. године, Уставом Савезне Републике Југославије из 1992. године и Уставом Републике Србије из 1990. године.

Временско важење овог закона

Члан 4.

Одредбе овог закона примењују се на сва кршења људских права извршена после 23. III 1976. године, као дана ступања на снагу Међународног пакта о грађанским и политичким правима, под условима одређеним овим законом.

II ОБЛИЦИ И ВИДОВИ КРШЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА КАО ОСНОВ ОДГОВОРНОСТИ

Општи облик кршења људских права

Члан 5.

Кршење људских права у смислу овог закона јесте свака радња лица одређеног овим законом предузета у вршењу дужности, односно задатка, која:

1. представља кривично дело или друго кажњиво дело за које се гони по службеној дужности, а за које је наступила застарелост кривичног или другог казненог гоњења, у чијем је извршењу лице одређено овим законом учествовало као извршилац, подстрекач, саучесник, помагач, организатор злочиначког удружења или чије извршење није спречио у складу са својим законским овлашћењем;

2. има за циљ да се неко лице лиши права које му по закону припада или да му се отежа остваривање таквог права или да се неком лицу омогући да стекне неко право или корист који му по закону не припадају; или

3. има за циљ да утиче на државни орган, организацију, предузеће или друго правно лице да донесе одлуку или предузме радњу којом се грађани доводе у неравноправан положај.

Посебни облици кршења људских права вређањем права на приватност

Члан 6.

(1) Кршење људских права у смислу овог закона јесте и свака радња лица одређеног овим законом, којом се вређа право на приватност другог лица, а која је предузета с циљем да се дође до информација које се тичу тога лица или су у његовом поседу, да би се те информације доставиле Безбедносно-информативној агенцији или ранијој односно другој одговарајућој служби.

(2) Кршење људских права постоји и када је радња из става 1 овог члана извршена по наређењу претпостављеног, као и када није била противправна према унутрашњим прописима који су важили у време њеног извршења, али је била противна одредбама Међународног пакта о грађанским и политичким правима.

Посебни облици кршења људских права повредом правне једнакости

Члан 7.

(1) Кршење људских права у смислу овог закона јесте и свака радња лица одређеног овим законом, којом се у судском поступку или у поступку пред другим државним органом, као и у поступку пред организацијом која врши јавна овлашћења или приликом закључења правних послова и других видова правног промета од стране државног органа или организације која врши јавна овлашћења:

1. неоправдано повлашћује једно лице у односу на друго или друга лица, узимањем предмета у рад редоследом којим нису примљени, или закључењем правних послова под привилегованим условима, ако законом није друкчије одређено;

2. доводи у неравноправан положај једно лице у односу на друго или друга, противно начелу правне једнакости без обзира на пол, узраст, расу, боју коже, националну припадност, политички став и друга својства личности и кад довођење у неравноправан положај није кривично дело, или се одбија пружање јавних услуга противно начелу правне једнакости; или

3. не предузимају мере ради обезбеђења равноправности лица кад је то законом прописано.

(2) Кршење људских права постоји и када је радња из става 1 овог члана извршена по наређењу надлежног лица или органа, или претпостављеног, као и када није била противправна према унутрашњим прописима који су важили у време њеног извршења, али је била противна одредбама Међународног пакта о грађанским и политичким правима.

Искључење одговорности за кршење људских права

Члан 8.

Не испитује се одговорност за кршење људских права из чл. 6. и 7. овог закона, ако је радња:

1. извршена од лица млађег од 18 година;
2. извршена услед принуде, претње, уцене или другог недопуштеног притиска; или
3. извршена давањем информација Безбедносно–информативној агенцији или ранијој односно другој одговарајућој служби, у изјави приликом саслушања у полицији, односно задржавања у полицији, затвору или притвору.

Учешће у судском или вансудском поступку у којем се примењују политички ставови

Члан 9.

Кршење људских права у смислу овог закона постоји и онда када је лице одређено овим законом, у службеном својству поступало у судском поступку или поступку пред државним органом или организацијом која врши јавна овлашћења, којим се друго лица лишава одређених права, или му се права ограничавају, или му се намеће каква обавеза да нешто чини, не чини или трпи, или му се изриче каква казнена или друга принудна мера, ако је знало или морало знати да се поступак води искључиво ради примене политичких ставова и мерила, која се отворено или прикривено приказују као правна правила или мерила.

III УЧЕСНИЦИ И ПРАВИЛА ПОСТУПКА

1. Лица према којима се води поступак

Лица подложна одговорности за кршење људских права

Члан 10.

Поступак лустрације се спроводи према лицима која обављају или су кандидати за обављање следећих функција, односно послова:

1. посланика Народне и покрајинске скупштине;
2. председника Републике;
3. председника и члана републичке владе и покрајинског извршног већа;
4. градоначелника и председника и заменика председника општине;
5. председника и чланове извршног одбора скупштине јединице локалне самоуправе;
6. секретара Народне и покрајинске скупштине;
7. старешину и руководећег радника у службама Народне и покрајинске скупштине;
8. старешину и руководећег радника у службама председника Републике;
9. заменика и помоћника министра, функционера који руководи републичким, односно покрајинским органима и организацијама и друге старешине органа у републичким, односно покрајинским органима и организацијама и службама, које поставља републичка влада, односно извршно веће покрајине;
10. секретара скупштине општине и града;
11. начелника округа;
12. председника и судију Уставног суда Србије (у даљем тексту: Уставни суд), председника и судију судова опште надлежности и посебних судова, члана Високог савета правосуђа, јавне тужиоце и њихове заменике, старешину органа за прекршаје и судије за прекршаје;
13. директора и члана управног одбора јавног предузећа чији је оснивач Република, покрајина или локална самоуправа;
14. директора и члана управног одбора јавне установе чији је оснивач Република, покрајина или локална самоуправа и то:
 - председника и члана савета универзитета, ректора универзитета и декана факултета;
 - председника и члана управног одбора или другог орговарајућег органа управљања, директора, заменика директора, главног уредника, заменика главног уредника и уредника рубрике организације која се бави јавним информисањем или издаваштвом;
 - директора, председника и члана управног одбора организације обавезног социјалног осигурања;

15. гувернера и вицегувернера Народне банке;
16. директора банке са већинским државним капиталом;
17. директора пореске управе, заменика директора пореске управе, помоћника директора – главног инспектора пореске полиције, директора регионалне пореске управе, начелника регионалног одељења пореске полиције, директора филијале пореске полиције;
18. функционера и овлашћеног службеног лица у Безбедносно–информативној агенцији, односно другој одговарајућој служби;
19. директора и руководећег радника у заводској установи за извршење кривичних санкција;
20. шефа дипломатске мисије у страниој држави и међународној организацији, односно конзула; или
21. начелника генералштаба односно начелника контраобавештајне службе.

2. Учесници и испитивање одговорности

Учесници у поступку

Члан 11.

(1) Странка у поступку је лице чија се одговорност за кршење људских права испитује пред Комисијом за испитивање одговорности за кршење људских права (у даљем тексту: Комисија).

(2) На заступање лица из става 1 овог члана, његов положај, право на одбрану и на браниоца сходно се примењују правила Законика о кривичном поступку.

(3) Ако Комисија сматра да је то потребно ради извођења доказа, а нарочито ради узимања изјаве од лица чије је људско право повређено, позваће Омбудсмана да учествује у поступку.

(4) До отпочињања делатности Омбудсмана, Комисија ће, под условима из става 3 овог члана, са листе јавних тужилаца и њихових заменика у Републици, позвати јавног тужиоца односно заменика да учествује у поступку, водећи рачуна о повезаности места на којем је дошло до кршења људских права и подручја позваног јавног тужиоца односно заменика.

Испитивање одговорности појединца

Члан 12.

(1) У поступку лустрације испитује се одговорност физичког лица за кршења људских права одређена овим законом.

(2) Припадност одређеној политичкој странци, организацији или групи, изузев припадности злочиначком удружењу у случају кад је кршење људских права истовремено кривично дело за које је наступила застарелост кривичног гоњења, само по себи није основ за спровођење поступка лустрације и за изрицање лустрационих мера.

(3) У поступку лустрације утврђује се да су у време кршења људских права биле испуњене претпоставке појединачне одговорности у складу са кривичним и другим казним законима.

(4) Ако се у поступку лустрације утврди да, у време вођења поступка, лице према коме се овај поступак води није урачунљиво, или да постоје разлози због којих би могло бити лишено пословне способности, тај поступак ће бити обустављен, а орган или организација надлежни за кандидовање, избор, постављење или пријем у службу лица из члана 10. овог закона, као и надлежни суд ће, без одлагања, бити обавештени о овим чињеницама.

***Поштовање достојанства личности лица према коме се води
поступак лустрације и поштовање других права***

Члан 13.

(1) Комисија и други органи поступка лустрације дужни су да поштују достојанство личности лица према коме се води поступак лустрације.

(2) Комисија и други органи поступка лустрације нису овлашћени да примењују принудне мере ради обезбеђења присуства и учешћа лица према коме се води лустрациони поступак.

(3) Сва права која ужива лице против кога се води кривични поступак, ужива и лице према коме се води поступак лустрације.

(4) Свака повреда процесних овлашћења лица према коме се води поступак лустрације представља апсолутно битну повреду поступка.

3. Претходни поступак

Покретање поступка према кандидату

Члан 14.

(1) Према лицу које је кандидат за положај из члана 10. овог закона, спроводи се претходни поступак лустрације.

(2) Органи и организације надлежни за кандидовање, избор, постављење или пријем у службу лица из тачке 3, тач. 6. до 13. и тач. 16. до 21. члана 10. овог закона, дужни су да без одлагања поднесу захтев за проверу кршења људских права (у даљем тексту: захтев за проверу) Комисији.

(3) Проверу за лица из тач. 1, 2, 4. и 15. члана 10. овог закона, Комисија врши по службеној дужности.

Обавезе Комисије после покренутог поступка

Члан 15.

(1) Веће Комисије за испитивање одговорности за кршење људских права (у даљем тексту: веће Комисије) је дужно да у року од 60 дана од дана пријема захтева за проверу изврши проверу да ли су лица из члана 10. овог закона кршила људска права.

(2) Провера се врши увидом у списе Безбедносно–информативне агенције или раније односно друге одговарајуће службе, судске списе, списе других државних органа и организација које врше јавна овлашћења.

(3) Сви органи и организације код којих се налазе списе чија се провера врши, дужни су да већу Комисије без одлагања омогуће увид у све тражене списе.

(4) Комисија, на основу извршене провере, писмено, у року од седам дана од окончања провере, обавештава органе и организације из члана 14. став 2, као и кандидата према коме се спроводи поступак лустрације о томе да ли су кандидати за функције и положаје из члана 10. овог закона кршили људска права, односно да ли су иницирали, наређивали или својим обавештењима или на други начин учествовали у кршењу људских права.

Права кандидата према коме се води поступак лустрације

Члан 16.

(1) Кандидат за положаје из члана 10. овог закона има право да у року од седам дана од дана пријема обавештења о кршењу људских права, изврши увид у све досијее и документе на основу којих је веће Комисије утврдило да је тај кандидат кршио људска права.

(2) Лице из става 1 овог члана има право да, у року од седам дана од дана оствареног увида, односно истека рока за увид, саопшти већу Комисије да одустаје од кандидатуре или да уложи приговор Комисији.

(3) Ако лице из става 1 овог члана одустане од кандидатуре, Комисија о томе одмах обавештава орган, односно организацију надлежне за кандидовање, избор, постављење или пријем лица у службу.

(4) Ако лице из става 1 овог члана уложи приговор Комисији, Комисија на седници одлучује о приговору у року од три дана од дана пријема приговора.

(5) Против одлуке Комисије којом је одбијен, односно одбачен приговор, подносилац приговора може поднети жалбу Врховном суду Србије у року од седам дана од дана пријема одлуке Комисије.

Жалба

Члан 17.

У жалби се могу износити само оне чињенице за које кандидат учини вероватним да за њих није знао или да за њих није могао знати, односно предлагати само они докази за које се учини вероватним да су прибављени или настали пошто је Комисија донела одлуку о приговору из члана 16. став 2 овог закона.

4. Накнадни поступак

Покретање поступка

Члан 18.

Према лицу које заузима положај из члана 10. овог закона, Комисија покреће и спроводи накнадни поступак лустрације по службеној дужности.

Правила поступка

Члан 19.

У накнадном поступку лустрације примењују се правила из чл. 15. до 17. овог закона.

Усмена расправа

Члан 20.

(1) Лице које заузима положај из члана 10. овог закона може у приговору Комисији, затражити да Комисија закаже и одржи усмену расправу ради извођења доказа о кршењу људских права.

(2) Ако је затражено одржавање усмене расправе, Комисија је дужна заказати расправу у року од 15 дана од дана изјављивања приговора.

(3) На расправу се позива лице из става 1 овог члана, а по потреби и лица из члана 11. ст. 3 и 4 овог закона и упозоравају се да на расправи поднесу све доказе, односно да на расправу доведу све сведоке или вештаке чији исказ нуде за доказ својих тврдњи, под претњом немогућности доцнијег предлагања и извођења доказа.

(4) Усмена расправа је нејавна. Комисија је дужна упозорити све присутне да су дужни као тајну чувати податке о току усмене расправе.

(5) Ако лице из става 1 овог члана то писмено затражи, усмена расправа пред Комисијом је јавна.

(6) У жалби Врховном суду Србије могу се износити нове чињенице и нови докази ако лице из става 1 овог члана учини вероватним да је за те чињенице сазнало по закључењу усмене расправе пред Комисијом, односно да је доказе прибавило или да су они настали тек по закључењу усмене расправе пред Комисијом.

Сходна примена правила поступка

Члан 21.

Већа Комисије и Комисија у поступању у појединачним правним стварима примењују правила Законика о кривичном поступку, ако овим законом није друкчије одређено.

IV ОРГАНИ ЗА ИСПИТИВАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ ЗА КРШЕЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА

Комисија

Члан 22.

(1) Комисија за испитивање одговорности за кршење људских права оснива се овим законом.

(2) Комисија је самосталан и независан орган који води поступак лустрације против лица одређених овим законом, утврђује кршења људских права на начин одређен овим законом и изриче мере одређене овим законом.

(3) Седиште Комисије је у Београду.

(4) Средства за рад Комисије обезбеђују се у Буџету Републике.

Састав и начин избора Комисије

Члан 23.

(1) Комисија има девет чланова. Три члана Комисије су судије Врховног суда Србије (у даљем тексту: Врховни суд), три члана – истакнути правни стручњаци, један члан – заменик Републичког јавног тужиоца и два члана – народни посланици који су дипломирани правници, а нису бирани са истих изборних листа.

(2) Чланове Комисије предлаже председник Народне скупштине, тако да за свако место, из сваке групе одређене у ставу 1 овог члана, мора предложити бар два кандидата.

(3) Чланове Комисије бира Народна скупштина Републике Србије (у даљем тексту: Народна скупштина) тајним гласањем. Посебно се гласа о листама кандидата међу судијама Врховног суда, истакнутим правним стручњацима, заменицима јавног тужиоца Републике Србије и народним посланицима који су дипломирани правници.

(4) За члана Комисије је изабран кандидат који је добио већину гласова присутних народних посланика. Ако више кандидата добије подједнак број гласова, гласање се понавља.

(5) Ако се ни у поновљеном гласању не постигне већина гласова из става 4 овог члана, за чланове Комисије су изабрани кандидати, који су, у оквиру своје групе одређене у ставу 1 овог члана, добили највећи број гласова.

Унутрашња организација Комисије

Члан 24.

(1) Председника Комисије бирају чланови Комисије.

(2) Комисија има три већа.

(3) Председник већа је судија Врховног суда.

(4) Поступак лустрације воде већа Комисије.

(5) Ради заузимања начелних правних ставова, уједначавања праксе, одлучивања о приговору, одржавања усмене расправе, или ради обављања других послова одређених овим законом, сазива се седница Комисије.

(6) Седницу Комисије сазива председник по сопственој иницијативи, или на писмени предлог најмање три члана Комисије.

(7) Унутрашњи распоред рада Комисије, састав већа, начин доделе предмета и рад седнице Комисије уређују се Пословником Комисије који доноси Комисија.

(8) Унутрашњи распоред рада, састав већа, начин доделе предмета и утврђени начин рада Комисије мењају се на исти начин на који се доноси Пословник Комисије.

(9) Комисија има секретара којег именује Народна скупштина.

Време на које се бирају чланови Комисије

Члан 25.

Члан Комисије бира се на време од шест година и може бити поново биран још једном, а члан Комисије из реда народних посланика бира се на време до истека његовог мандата.

Превремени престанак мандата

Члан 26.

(1) Својство члана Комисије престаје пре истека времена на које је изабран:

1. усвајањем писмене оставке од стране Народне скупштине – даном усвајања оставке;
2. престанком својства на основу којег је члан изабран – даном престанка својства;
3. разрешењем – даном доношења одлуке Народне скупштине;
4. трајним губитком радне способности за вршење послова члана Комисије – даном доношења одлуке Народне скупштине и
5. смрћу члана Комисије.

(2) Својство члана Комисије не престаје испуњењем услова за пензију.

(3) На место члана Комисије којем је својство престало пре истека времена на које је биран, бира се нови члан чији мандат траје до истека времена члану Комисије на чије место се бира.

(4) Председник Народне скупштине је дужан да стави на дневни ред седнице избор новог члана Комисије у року од 30 дана од престанка својства члана Комисије, као и да у року од 15 дана од дана престанка својства члана у Комисији предложи нове кандидате.

Сметње за својство члана Комисије

Члан 27.

(1) Члан Комисије не може бити лице које је члан органа политичке странке, изузев народног посланика, нити лице које је осуђено на безусловну казну затвора у трајању од најмање шест месеци, као и због кривичног дела или другог кажњивог дела које га чини недостојним јавног поверења.

(2) Поступак ради испитивања сметњи за које се накнадно сазнало покреће Комисија, у року од 30 дана од дана сазнања за сметње.

(3) Извештај о томе да ли постоје сметње из става 1 овог члана подносе три члана Комисије које именује председник.

(4) На основу извештаја Комисија предлаже Народној скупштини да разреши члана Комисије за којег је утврдила да постоје сметње из става 1 овог члана.

Разрешење

Члан 28.

(1) Разлози за разрешење члана Комисије су исти као разлози за разрешење судије.

(2) Разлози за разрешење председника Комисије су исти као разлози за разрешење председника суда.

(3) На поступак разрешења члана Комисије и председника Комисије сходно се примењу правила за разрешење судије.

(4) Поступак разрешења покрећу председник Комисије, Комисија или председник Народне скупштине.

(5) Поступак разрешења спроводи Комисија која утврђује образложени предлог. У доношењу одлуке не учествује члан Комисије чије се разрешење тражи.

(6) О предлогу за разрешење одлучује Народна скупштина.

Органи правних лекова

Члан 29.

Против одлуке већа Комисије може се изјавити приговор тој Комисији, а против одлуке Комисије о приговору, може се изјавити жалба Врховном суду.

Надлежност

Члан 30.

(1) Веће Комисије:

1. покреће поступак по службеној дужности;

2. испитује да ли је у покренутом поступку повређено људско право појединачном радњом или актом лица одређених овим законом;

3. изводи доказе ради утврђивања кршења људских права;

4. доноси првостепене одлуке у којима утврђује да ли је извршена повреда људских права и одлучује о изрицању мера због повреде људских права.

(2) Комисија:

1. утврђује начелне правне ставове о појму и врстама људских права на које се односи овај закон, о утврђивању појединачне одговорности лица одређених овим законом и о мерама које се изричу ради кршења људских права;

2. заузима ставове неопходне ради уједначавања праксе својих већа;

3. одлучује о приговорима против одлуке већа Комисије, без одржавања усмене расправе, или на основу усмене расправе, у складу са овим законом и

4. обавља друге послове одређене овим законом.

Изузеће члана Комисије

Члан 31.

На изузеће члана Комисије сходно се примењују правила Законика о кривичном поступку.

V МЕРЕ ЗБОГ КРШЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА

Јавно саопштење Комисије

Члан 32.

Комисија ће у средствима јавног информисања, које сама одреди, а увек у "Службеном гласнику Републике Србије", објавити саопштење са подацима о кршењу људских права које је извршило лице из члана 10. овог закона:

1. ако се то лице не повуче са положаја који обавља или не одустане од кандидатуре у року од седам дана од дана истека рока за вршење права на увид у списе из члана 16. и члана 19. овог закона, ако Комисија, на основу спроведеног поступка, стекне уверење да је то лице кршило људска права у смислу овог закона;

2. ако то лице не уложи приговор у складу са овим законом;

3. ако се то лице не повуче са положаја који заузима или не одустане од кандидатуре у року од седам дана од дана пријема одлуке Комисије о одбијању односно одбацивању његовог приговора;

4. ако то лице не уложи жалбу у складу са овим законом;

5. ако се то лице не повуче са положаја који заузима или не одустане од кандидатуре у року од седам дана од дана пријема одлуке Уставног суда о одбијању односно одбацивању његове жалбе.

Мере ограничења заузимања положаја

Члан 33.

(1) Лице за које је одлуком Комисије или Уставног суда утврђено да је кршило људска права, а није се повукло са положаја, односно одустало од кандидатуре за положаје, одређене у члану 10. тачке 6. до 21. овог закона, у року од 30 дана од дана јавног саопштења Комисије из члана 32. овог закона, не може заузимати, односно заузети положаје из члана 10. овог закона у року од пет година од дана јавног саопштења Комисије.

(2) Наступање услова за забрану заузимања положаја из члана 10. овог закона, одређених у ставу 1 овог члана, по службеној дужности утврђује Уставни суд, а одлуку којом је утврдио постојање тих услова, заједно са законском забраном из става 1 овог члана, објављује у "Службеном гласнику Републике Србије".

(3) Лице из става 1 овог члана, после објављивања одлуке Уставног суда из става 2 овог члана не може више пуноважно заузимати дотадашњи положај.

(4) Лице коме је изречена мера забране заузимања положаја, има право да се у року од 15 дана од дана објављивања мере врати код послодавца са којим је био у радном односу пре заузимања положаја, а ако му је тај радни однос престао или ако уопште није био у радном односу стиче права која припадају запосленом за чијим је радом престала потреба.

VI ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Ступање на снагу и примена

Члан 34.

(1) Овај закон ступа на снагу осмог дана по објављивању у "Службеном гласнику Републике Србије", а примењује се по истеку три месеца од дана ступања на снагу.

(2) Органи за спровођење поступка лустрације образују се у року од 60 дана од дана ступања на снагу овог закона.

(3) Овај закон се примењује 10 година од дана ступања на снагу.